

KANSALLINEN KOKOOMUS R.P.

Kriminaalipoliittinen kannanotto

Puoluehallitus hyväksynyt 15.5.2001

KRIMINAALIPOLIITTINEN KANNANOTTO

1. YLEISIÄ SUUNTAVIIVOJA JA LÄHTÖKOHTIA

Suomen perustuslain 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Säännöksessä luetellut oikeudet ovat tärkeitä edellytyksiä ihmisten hyvinvoinnille. Yhteiskunnan on taattava kaikille hengen, terveyden ja omaisuuden suoja.

Rikosten määrässä mitattuna Suomi on edelleen yksi Euroopan turvallisimmista valtioista. Etenkin huume- ja väkivaltarikollisuuden jo useita vuosia jatkunut lisääntyminen kasvattaa kuitenkin turvattomuuden tunteita, millä voi olla vaikutuksia monien ihmisten elämänlaatuun. Rikosten uhreille aiheutuu usein vaikeita fyysisiä ja psyykkisiä kärsimyksiä sekä merkittäviä taloudellisia menetyksiä. Järjestäytynyt rikollisuus, talousrikollisuus ja korkea rikosten uusimisaste ovat niin ikään huomattavia kansantaloudellisia ongelmia.

Kriminaalipoliittista päätöksentekoa ei Kokoomuksen mielestä tule nähdä muista politiikan sektoreista, kuten esimerkiksi sosiaalipoliitikasta tai paikallisesta turvallisuusstrategisesta päätöksenteosta erillään kehitettävissä olevana politiikan saarekkeena. Kriminaalipoliittikka on sitä vastoin osa laajaa turvallisuuden lisäämiseen ja rikollisuuden torjuntaan tähtäävää yhteiskunnallisen vaikuttamisen kokonaisuutta, jonka lähtökohtana ovat yhteiset arvot.

Vaikutuksiltaan tehokkaassa rikollisuuden torjunnassa tarvitaan määrätietoista kriminaalipoliittikkaa, mutta myös sen huolellista ja suunnitelmallista yhteensovittamista muun yhteiskunnallisen päätöksenteon kanssa. Rikollisuutta ennalta ehkäisevällä työllä on keskeinen merkitys niin kriminaalipoliitikassa kuin rikosentorjunnassa laajemminkin.

Kokoomuksen kriminaalipoliittikka rakentuu puolueemme tunnustamien perusarvojen ja tavoitteiden pohjalle. Tärkeitä kokoomuslaisen kriminaalipoliittikan lähtökohtia ovat kokonaisvaltaisesti turvallisen elämän takaaminen jokaiselle, yksilöiden henkilökohtaisen vapauden ja vastuun korostaminen sekä suvaitsevaisuuden, tasa-arvon ja moniarvoisuuden edistäminen yhteiskunnassa. Kokoomus pitää tärkeänä, että rikollisuuden torjuntaan Suomessa osallistuvat valtion viranomaisten, EU:n jäsenvaltioiden viranomaisten ja EU:n rikosentorjuntaverkoston sekä muiden kansainvälisten yhteistyökumppaneiden ohella entistä tietoisemmin myös kunnat, elinkeinoelämä, kirkko, kansalaisjärjestöt ja yksityiset kansalaiset.

2. KASVATUS KODEISSA JA KOULUISSA

Perhe ja koti muodostavat sen perustan, jolle turvallinen ja moniarvoinen yhteiskunta on rakennettava. Vanhempien antamalla kotikasvatuksella on suuri merkitys mm. huumeiden käytön ja rikollisuuden ennaltaehkäisyssä.

Jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeelliseen kasvuympäristöön. Ensisijainen kasvatusvastuu kuuluu luonnollisesti lasten vanhemmille. Päiväkotien ja koulujen tulisi kuitenkin osallistua nykyistä aktiivisemmin kasvatustyöhön, sillä kaikissa kodeissa vanhempien kasvatusvastuu ei eri syistä täysimittaisesti toteudu. Selvitettävä on, tarvitaanko esim. perusopetuslakiin täsmennyksiä kouluille kuuluvan kasvatustehtävän selkeyttämiseksi.

Opettajille tulee taata paremmat valmiudet ja valtuudet puuttua kouluissa ilmeneviin käyttäytymishäiriöihin. Erityistä huomiota on kiinnitettävä kouluissa esiintyvän väkivallan ja -kiusaamisen ehkäisyyn. Tässä kysymys on yhtäältä uusien toimintamallien käyttöönotosta ja toisaalta käytettävissä olevien resurssien kohdentamisesta.

Vapaaehtoista nuorisotyötä tekevien, kuten urheiluvallmentajien ja muiden vapaa-ajan harrastusten vetäjien tulisi niin ikään tukea nykyistä enemmän lasten ja nuorten vanhempia näiden kasvatustyössä. Tällaista tukitoimintaa voisi olla esimerkiksi valmentajien tai ohjaajien sitoutuminen täydelliseen päihteettömyyteen lasten ja nuorten kanssa työskennellessään. Ylipäätään kaikkien aikuisten ihmisten tulisi kantaa vastuuta lasten oikeuksien toteutumisesta.

3. PAIKALLINEN RIKOKSENTORJUNTA

Tehokkaat toimet rikollisuuden vähentämiseksi ja turvallisuuden parantamiseksi ovat varsin usein paikallisia. Kunnille kuuluu lukuisia tehtäviä, joiden hoito osaltaan vaikuttaa rikollisuuden määrään ja luonteeseen kunkin kunnan alueella. Kunnallisia tehtäviä oikein ratkaisemalla voidaan ehkäistä rikoksia.

Paikallinen rikosentorjunta edellyttää yhteistyötä kunnan toimielinten ja poliisin välillä. Poliisin tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat mm. koulut, sosiaali- ja terveystoimikunnat, kaupunkisuunnitteluviranomaiset, asukasyhdistykset, alueella toimivat järjestöt sekä alueen asukkaat. Ainakin kuntien terveys-, sosiaali-, koulu- ja nuorisotoimien tulisi toimia tiiviissä yhteistyössä poliisin kanssa erityisesti huumerikollisuuden ja siihen liittyvien ongelmien ehkäisemiseksi. Viranomaisten välisellä yhteistoiminnalla ei kuitenkaan voida muuttaa eri viranomaisten vastuusuhteita.

Kunnissa tulisi laatia konkreettisia turvallisuusstrategioita tai -suunnitelmia, joissa kartoitettaisiin keskeisimmät rikollisuus- ja turvattomuusongelmat kunnan alueella ja etsittäisiin toteuttamiskelpoiset toimenpiteet niiden ratkaisemiseksi.

4. RAJAT YLITTÄVÄ YHTEISTYÖ

Ihmisten turvallisuuden tuntuva lisääminen kansainvälistyneessä maailmassa edellyttää kansainväliseltä yhteisöltä, kansallisvaltioilta ja niiden viranomaisilta yhteistä tahtoa yhteisiä toimenpiteitä.

Kansainvälisen rikosentorjunnan merkitys on tänä päivänä suuri varsinkin järjestäytyneen talous- ja huumerikollisuuden torjunnassa. Myös mm. nais- ja lapsikaupan ehkäiseminen sekä lapsipornon internetin kautta tapahtuvaan levitykseen puuttuminen edellyttävät laajojen kansainvälisten yhteistyöverkoston ylläpitoa ja edelleen kehittämistä.

EU:ssa Suomi on pyrkinyt toimimaan erityisesti rajat ylittävän huumerikollisuuden, järjestäytyneen rikollisuuden ja rahanpesun torjunnan kehittämiseksi sekä viranomaisten välisen yhteistoiminnan edistämiseksi. Tällaista yhteistyötä on syytä jatkaa ja edelleen syventää. Globalisaation edetessä rajat ylittävään viranomaisyhteistyöhön on panostettava yhä enemmän myös esimerkiksi YK:n toimielinten puitteissa.

5. HUUMEIDEN KÄYTTÖ JA HUUMERIKOLLISUUS

Maassamme huolestuttavasti kasvavan huumeongelman taltuttamiseksi on panostettava voimakkaasti niin huumeiden käytön ennaltaehkäisyyn, hoitomahdollisuuksien parantamiseen kuin varsinaiseen huumerikostorjuntaankin. Huumausainepolitiikkaa tehostamalla on rajoitettava huumeiden tarjontaa, kysyntää ja haittoja.

Ennaltaehkäisevässä työssä päävastuu on ennen kaikkea lasten vanhemmilla ja toiseksi kouluilla. Vanhempien ja koulujen toimiva yhteistyö poliisin ja kuntien viranomaisten kanssa on tärkeää, jotta toivottuja tuloksia voidaan saavuttaa.

Huumeetastus kouluissa ja työpaikoilla tulisi mahdollistaa lainsäädännöllisesti, sillä tämä helpottaisi huumeongelmien havaitsemista mahdollisimman varhain ja siten nopeuttaisi käyttäjien ohjaamista hoitoon. Tällä hetkellä huumeetestejä ei sallita eikä suoranaisesti kielletä missään Suomen lainsäädännössä. Joillakin työpaikoilla testejä kuitenkin tietyillä tehtävillä tehdään ainakin rekrytointivaiheessa.

Jotta huumeiden käyttöön voitaisiin puuttua nykyistä tehokkaammin, tulisi myös tahdosta riippumattomaan vieroitus- hoitoon määräämisen riittävän pitkäksi ajaksi olla laissa tarkoin säännelty edellytyksin mahdollista. Pakkohoitoon määräämisen tehostaminen huumeriippuvuustapauksissa edellyttäisi muutoksia päihdehoitolainsäädäntöön sekä jonkin verran lisäpanostuksia hoitomäärärahoihin. Erityisen tärkeä pakkohoitoon määräämisen mahdollisuus olisi alaikäisten huumeiden käyttäjien kohdalla.

Huumeiden vastaisessa työssä on kansainvälisen ja EU:n / EY:n puitteissa tehtävän yhteistyön sekä valtakunnallisten ja paikallisten toimenpiteiden tuettava ja täydennettävä toisiaan mahdollisimman kattavasti. Huumausaineteollisuuden valmistukseen ja niiden levitykseen on pyrittävä puuttumaan tehokkaasti. Poliisille ja muille huumeiden vastaista työtä tekeville viranomaisille on taattava riittävät taloudelliset resurssit aktiivisen huumausainepolitiikan toteuttamiseksi käytännössä. Poliisin toiminnan tehostamiseksi hallitus on jo aloittanut nimenomaisen huumausainestrategian täytäntöönpanon.

Esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädäntöä on kehitettävä huumausainerikollisuuden torjunnan tarpeiden näkökulmasta. Eri hallinnonalojen viranomaisten välisen sekä paikallisen yhteistyön on osaltaan luotava edellytyksiä huumausainepolitiikan tavoitteiden toteutumiselle.

Huumeiden käyttö ja niillä käytävä kauppa liittyvät usein, joko suorasti tai välillisesti, ammattimaiseen organisaatio-rikollisuuteen. Suomeenkin jo laajalti levittäytynyt järjestäytynyt huumerikollisuus käyttää kovia keinoja, minkä vuoksi yhteiskunnalla on oltava riittävät valtuudet taistelussa sitä vastaan. Poliisin uusia toimivaltuuksia - peitetoimintaa ja valeostoa - on voitava tosiasiallisesti käyttää aina tarpeen vaatiessa, jotta huumerikollisuutta kyetään torjumaan aiempaa paremmin.

Huumerikostorjunnan tehostamisen kannalta on tärkeää, että viranomaisten toimivaltuudet eivät jää esimerkiksi menettelytapasäännöksistä ja -käytännöistä johtuen merkitykseltään vähäisiksi tai täysin tehottomiksi. Kriminaali-poliittisessa päätöksenteossa on pidettävä mielessä se, ettei lainsäädäntö sinällään saa aikaan muutoksia huumerikollisuustilanteessa. Rikosoikeudellinen sääntely on vain väline, jonka avulla mm. poliisin, syyttäjälaitoksen ja tuomioistuinten työ voi synnyttää tavoiteltuja tuloksia. Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää myös, että voimassa olevan lainsäädännön käytännön toimivuutta seurataan jatkuvasti.

6. VÄKIVALTARIKOLLISUUS, ERITYISESTI PERHEVÄKIVALTA

Suureksi osaksi alkoholin ja huumeiden väärinkäytön lisääntymisestä johtuen myös väkivaltarikollisuus on lisääntynyt maassamme viime vuosina. Erityisen huolestuttavana Kokoomus pitää useimmiten naisiin ja lapsiin kohdistuvan perheväkivallan kehitystä. Perheväkivaltaa esiintyy monien "perheen ulkoistenkin" rikosten taustatekijänä, ja tilastojen mukaan noin joka kolmas vuosittain tehtävistä n. 150 henkirikoksesta tapahtuu perhepiirissä.

Myös väkivaltarikollisuuteen on puuttuttava ensi kädessä ennaltaehkäisevästi ja mahdollisimman monialaisin toimenpitein, kuten kasvatuksen, tiedottamisen, paikallisen aluesuunnittelun, lähipoliisitoiminnan ja viranomaisyhteistyön kehittämisen keinoin.

Perheväkivaltaan puuttumiseen antoi uusia mahdollisuuksia vuoden 1999 alussa voimaan tullut laki lähestymiskiellosta. Kokemukset laista ovat olleet hyviä, vaikka sen avulla voidaankin valitettavasti puuttua vain murto-osaan kaikista tapauksista, sillä perheväkivalta on usein ns. piiloon jäävää rikollisuutta.

Perheväkivaltaan puuttuminen on tyyppinen viranomaisten yhteistyöprojekti. Tapausten vähentäminen edellyttää tiivistä terveys- ja sosiaaliviranomaisten sekä poliisin välistä yhteistyötä.

7. NUORISORIKOLLISUUS

Nuorisorikollisuuteen on kohdistettava erityistoimia, jotta nuoren henkilön rikoskierre voidaan mahdollisuuksien mukaan katkaista alkuunsa ja siten estää tämän kehittymistä taparikolliseksi. Lapset ja nuoret kehittyvät nykyisin aikaisempaa nopeammin, minkä vuoksi voimassa olevan rikosoikeudellisen vastuun alaikärajan (15 vuotta) tarkoituksenmukaisuutta tulisi selvittää ja tarpeen vaatiessa arvioida uudelleen.

Nuorten rikosentekijöiden kehityksen kannalta on tärkeää, että yhteiskunta reagoi heidän tekemiinsä rikoksiin riittävän nopeasti. Nuoriin kohdistuvia rikosoikeudellisia toimenpiteitä (syyttämisen-, tuomitsemisen- ja täytäntöönpanoprosessit) tuleekin kehittää siten, että ne ovat nopeasti toimeenpantavissa. Lisäksi on kehitettävä nuorisorangaistuksen rinnalle muita vaihtoehtoisia seuraamuksia (kuten esim. jonkin tyyppinen arestirangaistus tms.) ja niihin soveltuvia valvontamekanismeja.

Luonnollisesti on panostettava myös nuorisorikollisuutta ennaltaehkäisevään työhön esimerkiksi kouluissa ja nuorten harrastustoiminnoissa. Lastensuojelulliset huolto- ja tukijärjestelmät on niin ikään kytkettävä nykyistä tiiviimmin oikeusprosessiin.

8. RANGAISTUKSET

Yhteiskunnassa harjoitettavaa kriminaalipolitiikkaa toimeenpanevat ennen kaikkea poliisi, syyttäjälaitos ja tuomioistuimet. Kun järjestäytynyttä huume- ja väkivaltarikollisuutta sekä ns. arkirikollisuutta, kuten esimerkiksi varkauksia ja muita omaisuusrikoksia, halutaan torjua ja vähentää tuntuvasti, on rikoslaissa säädettyjä rangaistusasteikkoja käytettävä jatkossa nykyistä laajemmin.

Lainsäätäjän on puolestaan vastattava siitä, että riippumattomien tuomioistuinten yksittäistapauksiin soveltamat rangaistusasteikot ovat oikeasuhtaisia. Rangaistusten välisten suhteiden tulisi tosiasiallisesti heijastaa eri rikoslajien yhteiskunnallista moitittavuutta.

Esimerkiksi törkeistä huumausainerikoksista, henkeen tai terveyteen kohdistuvista väkivaltarikoksista ja seksuaalirikoksista tulisi tuomita nykyistä ankarampia seuraamuksia, jotta täytäntöön pantavat rangaistukset vastaisivat aidosti tekojen moitittavuutta. Olisi myöskin syytä arvioida ns. reaalarangaistusten käyttökelpoisuutta eli järjestelmää, jossa tuomioistuimessa tuomittu vankeusrangaistus olisi pääsääntö, josta voitaisiin poiketa vain erikseen säädettyjen edellytysten täytyessä.

9. VANKEINHOITO

Rikosten uusimisen estäminen on osoittautunut Suomessakin äärimmäisen vaikeaksi tehtäväksi etenkin vankeusrangaistukseen tuomittujen rikoksenteekijöiden kohdalla. Hyvin suuri osa vankeustuomion kärsineistä jatkaa rikollista toimintaansa välittömästi tai hyvin pian vapautumisensa jälkeen ja monet vangit syyllistyvät jo tuomioidensa aikana vankiloissa erilaisiin huumausaine- ja omaisuusrikoksiin. Toisin sanoen rikoksenteekijät joko sitoutuvat vankilassa ollessaan rikolliseen alakulttuuriin tai eivät ainakaan pääse siitä irti. Korkea rikosten uusimisen aste on omiaan kasvattamaan vankeinhoidon järjestämisestä syntyviä muutenkin huomattavan suuria kustannuksia yhteiskunnalle.

Uusintarikollisuus on selvästi yhteydessä ainakin jengiytymiseen ja päihteiden käyttöön vankiloissa. Vankien päihteiden käyttöön ja rikollisen toiminnan jatkumiseen vankiloissa ja niiden ulkopuolella on puututtava nykyistä tehokkaammin esim. tarkoituksenmukaisten tila- ja toimintajärjestelyjen sekä systemaattisen valvonta- ja tarkastustoiminnan avulla. Päihteiden tarjontaa vankiloissa on kaikin keinoin estettävä, kuten myös vankilasta ulospäin suuntautuvaa päihderikollisuutta.

Päihdekuntoutus on niin ikään olennainen osa päihteiden ja rikollisuuden vastaista työtä vankiloissa. Tämän toteutuminen edellyttää kiinteää yhteistyötä ja vastuunjakoja vankilan, vangin kotikunnan ja päihdehuollon erityispalvelujen välillä.

10. RIKOSTEN UHRIEN ASEMA

Suomalaisessa kriminaalipolitiikassa ja aineellisessa rikosoikeudessa on viime vuosiin asti kiinnitetty aivan liian vähän huomiota rikoksen kohteeksi joutuneen eli uhrin oikeusasemaan. Kriminaalipolitiikka painottui pitkään lähes yksinomaan rikoksenteekijöiden oikeusturvan kohentamiseen ja jätti uhrien oikeudet toisarvoiseen asemaan.

Raha- ja automaattiyhdistyksen rahoituksella toimiva valtakunnallinen rikosuhripäivystys, jota tehdään järjestöjen yhteistyönä pääasiallisesti vapaaehtoisvoimin, on tärkeä askel kohti rikoksen uhrin aseman paremmin huomioon ottavaa kriminaalipolitiikkaa. Tätä työtä on tarpeen tukea myös jatkossa. Lisäksi rikosten uhrien oikeusturvan nykyistä parempi toteutuminen edellyttäisi ainakin:

- nopeampia oikeusprosesseja ja
- parempaa tiedonsaantia esimerkiksi oikeudesta saada korvausta valtion varoista.

Myös rikoksen uhriksi joutuneen mahdollisuudet puolustaa hätätilassa henkeään, terveyttään tai omaisuuttaan ovat nykyisessä oikeustilassa riittämättömät. Oikeuskäytännössä rikoslain voimassa olevia hätävarjelua ja pakkotilaa koskevia säännöksiä on sovellettu kitsaasti, ja varsin usein uhrin puolustautuminen on johtanut rangaistukseen ja vahingonkorvausvelvollisuuteen rikoksenteekijää kohtaan.

11. TODISTAJIEN SUOJELU

Todistajat ovat usein keskeisimpiä tietolähteitä rikosoikeudenkäynneissä. Aineellisen totuuden selvittämiseksi todistajan tulisi voida kertoa tietonsa täysin vapaasti ja ilman ulkopuolista painostusta tai uhkaa.

Esimerkiksi ammattimaiselle huume- ja muulle organisaatorikollisuudelle on kuitenkin tyypillistä, että todistajiin pyritään vaikuttamaan keinoja kaihtamatta rikostutkinnan romuttamiseksi. Uhkailu todistajaan tai tämän läheisiin kohdistuvalla väkivallalla sekä ylipäätään kaiken tyyppinen painostus rikosten uhreja, ulkopuolisia todistajia, rikoskumppaneita ja viranomaisia kohtaan on lisääntynyt organisoituneen rikollisuuden ja huumeongelman leviämisen myötä. Vuoden 1999 alussa voimaan tulleet sinänsä tarpeelliset ja oikeasuuntaiset lakiuudistukset (lähestymiskielto, mahdollisuus todistajan henkilötietojen salaamiseen jne.) ovat valitettavasti osoittautuneet riittämättömiksi keinoiksi vakavan rikollisuuden uhatessa oikeusjärjestelmämme toimivuutta.

Kokoomus katsoo, että todistajien suojelua on edelleen parannettava, kuten hallitusohjelmaan on kirjattu. Todistajan tulisi voida tuntea olonsa turvalliseksi ja saada viranomaisilta myös konkreettista suojelua sellaista tarvitessaan.